

Frágreiðing um samanlegging av
Hagstovu Føroya og Landsbanka Føroya

FÍGGJARMÁLARÁÐIÐ

Argir, tann 1. august 2005

1. INNLEIÐING

Føroya Landsstýrið avgjórði á heysti 2004 at leggja Landsbanka Føroya og Hagstovu Føroya saman í ein nýggjan stovn, hvørs høvuðsendamál verður at dagføra og betra føroyska hagtalsgrundarlagið og gera framrokningar av føroyska búskapinum. Fíggjarmálaráðharrin setti ein stýrisbólkin at fremja hesa ætlan í verki. Stýrisbólkurin var mannaður við stjórunum á nevndu stovnum, stjóranum á Føroya Gjaldstovu umframt Fíggjarmálastjóranum. Men av tí at hetta arbeiðið ikki bar á mál, valdi fíggjarmálaráðharrin at uppløysa stýrisbólkin og seta ein nýggjan bólkin í Fíggjarmálaráðnum at fremja ætlanina.

Arbeiðsetningurin frá landsstýrismanninum í fíggjarmálum til bólkin verður neyvari lýstur soleiðis:

1. Hagstovan og Landsbankin verða lögð saman í ein nýggjan stovn.
2. Møguleikarnir fyri at taka Búskaparráðið við í nýggja stovnin skulu eisini kannast.
3. Høvuðsendamálið við nýggja stovninum verður at dagføra og betra føroyska hagtalsgrundarlagið og gera framrokningar av føroyska búskapinum.
4. Nýggi stovnurin skal vera á fíggjarlógini.
5. Nýggi stovnurin skal vera óheftur av politiska myndugleikanum.
6. Umsiting av gjaldføri, skuld og øðrum bankalíknandi virkseminum, ið Landsbankin nú hevur fyri Fíggjarmálaráðið, verður flutt yvir í Gjaldstovuna.

Við støði í arbeiðssetninginum hevur bólkurin skipa sítt arbeiði á tann hátt, at ein faklig frágreiðing verður gjørd um:

- Bankalíknandi virkseminum, ið verður flutt yvir í Gjaldstovuna
- Nýggja hagtals- og greiningarstovnin

Frágreiðingin skal síðani nýtast sum grundarlag fyri arbeiðnum við at smíða sjálvar lógirnar.

Í innsavnanini av tilfar til frágreiðingarnar hevur verið samskipt við Landsgrannskoðanina, Gjaldstova Føroya, Hagstova Føroya, Landsbanka Føroya, Danmarks Nationalbank, Danmarks Statistik, Føroya Sparikassa, Føroya Banka, Nordea, Statistisk Sentralbyrå (norski hagtalsmyndugleikin) og altjóða ratingfyrirøkuna Moody's International.

Til frágreiðingina um bankalíknandi virkseminum hevur bólkurin lagt seg eftir at eftirkanna altjóða standardir hjá IMF og World Bank umframt royndirnar á hesum økið í øðrum londum. Serliga týðningarmiklar keldur eru *Guidelines for Public Debt Management* hjá IMF/World Bank frá desember 2003 og *Institutional Arrangements for Public Debt Management* hjá World Bank frá apríl 2003.

2. BANKALÍKNANDI VIRKSEMI

Greiðar ásetingar hjá ST um hagtalsmyndugleikar eru høvuðsorsøkin til, at bankalíknandi virksemi sum higartil hevur verið røkt av Landsbankanum, ikki kann fylgja við yvir í nýggja samanlagda stovnin, ið framyvir verður hagtalsmyndugleikin í Føroyum. *Handbook of Statistical Organization, 3rd Edition* hjá ST frá 2003 ásetur greitt, at fyrisitingarligar uppgávur ikki mugu áleggjast hagtalsmyndugleikanum.

Samstundis eru tað eisini onnur atlit, ið tala fyri eini miðsavnan av bankalíknandi virkseminum í eini deild undir fíggjarmálaráðnum. Nakrar av niðurstøðunum í eini frágreiðing hjá World Bank¹, ið lýsur royndirnar OECD londum við skuldarumsiting í 1980'unum og 1990'unum eru:

- Tað er ongin uppløgd orsök til at leggja skuldarumsitingina uttanfyri fíggjarmálaráðið, undantikið at rinda eina hægri lön enn almenna lønarstöðið fyri at lokkað røttu starvsfólkini. Harafturímóti tilsigur vaksandi tørvurin á at samskipa og luta kunnleika millum luttakandi stovnar, at stjórnir kunnu læra frá framkomnum OECD londum, ið hava valt at leggja skuldarumsitingina í sjálvum fíggjarmálaráðnum.
- Fyri at sleppa undan politiskum trýstið fyri at minkað um stutt tíðar fíggjarkostnaðin og økja váðan, hava skuldarumsitarar lagt dent á at fáa ásett greið lang tíðar endamál og kostnað/váða vegleiðingar frá politiskari síðu, saman við regluligari kunning til lóggevandi tingið, og at økja um gjøgnumskygni í skuldarumsitingini.
- Í staðin fyri at menna førleikarnar bæði í einum serskildum skuldarumsitingarstovni og í fíggjarmálaráðnum fyri at tryggja eftirlit, kann starvsfólkamangul tala fyri eini meira rationellari miðsavning av førleikunum í fíggjarmálaráðnum.

Gjaldstova Føroya hevur staðið fyri gjaldførumsiting og gjaldsmidling landsins og hjá landsstovnum síðani hon var stovnað. Seinnu árin er ein stór menning av hesum virksemi farin fram við framkomnum tøkniligum loysnum. Men Landsgrannskoðanin hevur hvørt ár síðani 1997 víst á ávísar trupulleikar í gjaldførumsitingini, sum skyldast manglandi samskipan/samstarv millum Landsbankan og Gjaldstovuna, og væntandi ásetingum frá politisku myndugleikunum, herundir fíggjarmálaráðnum. Hesir trupulleikar vera nú loystir við at miðsavn bankavirksemi í Gjaldstovuni og gera nakrar greiðar ásetingar fyri hetta virksemi, soleiðis at fíggjarmálaráðið aftur átekur sær uppgávuna við at orða heildarætlanir og endamálini fyri hesa umsiting, samstundis sum ein greið útdelegering av dagligu fyrisitingarligu ábyrgdini verður framd.

¹ Currie E. et al: *Institutional Arrangements for Public Debt Management*, The World Bank, April 2003

Bakgrund

Pengapolitikkur og óheftni

Í nútímans búskaparfrøði er ein grundleggjandi lærusetningur um haldgóðan búskaparpolitikk, at eitt arbeiðsbýtið skal gerast millum penga- og fíggjarpolitikk, sum skal tryggjast við, at politisku myndugleikarnir útdelegera pengapolitikkin til ein óheftan og trúverdugan tjóðbanka við nøkrum greiðum málsetningum fyri inflasjón og búskaparligum virkni.

Í Føroyum er hetta arbeiðsbýtið eisini galdandi. Danmarks Nationalbank hevur evstu ábyrgd av pengapolitikkinum, meðan Fíggjarmálaráðið hevur ábyrgdina av fíggjarpolitikkinum. Danmarks Nationalbank hevur sum aðalmál at fáa lágan og javnan prísvøkstur í Danmark. Til at náa hetta mál førir DN ein fastkurspolitikk í mun til evruna, t.e. at danska gjaldoyra (sum eisini verður nýtt í Føroyum, tó við føroyskum seðlum) ikki skal sveiggja meira enn í mesta lagi $\pm 2,25\%$ - seinnu árin hava útsveiggini verið nógv minni enn so.

Stýringsamboðið hjá DN er at áseta rentustøðið í danska gjaldoyraøkinum. Um eftirspurningurin eftir DKK í mun til EUR er ov stórur, soleiðis at krónan styrknar, kann DN velja at lækkað rentuna, soleiðis at tað gerst minni áhugavert at hava gjaldføri í donskum krónum í mun til evrur.

Tá ið DN broytir rentuna (diskontuna, t.e. innlánsrentuna í DN hjá fíggjarstovnunum) broytist eisini rentustøðið í Føroyum. Tað er hetta, ið er avgerðandi fyri, hvussu integreraður tann føroyski fíggjarmarknaðurin er við tann danska. At útlánini hjá føroyskum peningastovnum einamest eru til føroyskar mótpartar, og at føroysk húsarhald og vinnufyrirøkur í stóran mun læna í føroyskum peningastovnum, nýtist einki at siga um hesa integratióin.²

Gjaldførispolitikkur og føroysku peningastovnarnir

Gjaldførisstøðan hjá teim luttakandi peningastovnunum á danska pengamarknaðinum – herundir teir føroysku peningastovnarnir – verður ávirka av atferðini hjá DN á danska marknaðinum. Um DN keypir lánsbrøv ella stuttfreistaði skattkamarprógv, vil tað økja um gjaldførið á marknaðinum við eini nettoøking av tøka gjaldførinum. Danmarks Nationalbank kann skapa ‘pening’.

Hinvegin hevur atferðin hjá Føroya Landsstýri – higartil ígjøgnum Landbanka Føroya – á peningamarknaðinum onga ávirkan á samlaða gjaldføri á marknaðinum, heldur ikki hjá føroysku peningastovnunum. Keypt av føroyskum lánsbrøvum tilførir ikki netto gjaldføri til marknaðin, tí peningurin til at fíggja keypi, kemur jú eisini frá sama marknaði. Ein kann ikki skilja tann ‘føroyska peningamarknaðin’ burtur úr tí samlaða peningamarknaðinum í donskum

² Hetta kann tó siga nakað um kappingarstøðuna í føroyska fíggjarsektorinum.

krónum. Hetta kemst av, at føroysku peningastovnararnir eru fult integreraðir í tann danska interbankmarknaðin. Einhvør stór flyting hjá landsstýrinum úr einum føroyskum peningastovni til ein danskan vil – um peningastovnurin tørvar gjaldføri – verða mótsvara av eini tilsvareandi stórarri flyting frá einum danskum peningastovni sum peningamarknaðarlán til viðkomandi føroyska peningastovn.

Hetta er bakgrundin fyri, at føroysk/danski embætismannabólkurin *Udvalget vedrørende kapitalmarkeds- og likviditetsforhold på Færøerne* longu í 1994 kom til fylgjandi niðurstøðu um virksema landsstýrisins (ella landsbankans): “Der ses ikke at være grundlag for en egentlig selvstændig færøsk penge- og likviditetspolitik.” (s. 64)

Leiklutur Landsbankans

Vegna støðuna sum er greidd frá omanfyri hevur Landsbankin ikki nakra ábyrgd av penga- og gjaldoyrapolitikkinum í føroyska búskapinum, hesa ábyrgd røkir Danmarks Nationalbank. Hinvegin hevur Landsbankin røkt eina týðningarmikla uppgávu fyri Føroya Landsstýrið á fíggjarmarknaðinum, og tað er at vera *bankasamband landsins*. Hetta inniber bæði at standa fyri eini ognarrøkt av almenna gjaldførinum, og at fyriskipa lántøku vegna landsstýrið.

Tað er júst hendan uppgáva, ið nú verður flutt á Gjaldstovu Føroya.

Higartil hevur Gjaldstova Føroya staðið fyri praktisku gjaldsmidlingini fyri einum vaksandi talið av landsstovnum og øðrum stovnum hvørs fíggjarjáttan er á fíggjarlógini. Við at leggja hesar uppgávur á sama stovn miðar Fíggjarmálaráðið eftir eini betri samskipan, betri gjøgnumskygni og í síðsta enda eisini lægri fíggjarkostnað av landsins nettoskuld.

Trupulleikar við núverandi gjaldførisumsiting

Landsgrannskoðanin og Løgtingsgrannskoðararnir hava hvørt ár síðani 1998 víst á trupulleikarnar við gjaldførisstýring landsins. Seinast í Landsroknskapinum 2003:

”Løgtingsgrannskoðararnir hava aftur víst á, at høvuðstrupulleikin við, at landsstovnar/-grunnar liggja uttanfyri fíggjarlóg og landsroknskap, er, at landið hevur ikki nóg gott tamarhald á og yvirlit yvir gjaldføri, íløgu-, rakstrar-, stuðuls- og útlánsvirksema, ogn, skuld, skyldum o.s.fr. Tað kann forða fyri, at skilagóðar avgerðir verða tiknar út frá einum heildarsjónarmiði.”

Og um tøkkan pening hjá landskassanum:

”Hugtøkini ‘landskassin’ og ‘landsstovnar’, bæði í lógini ‘um Landsbankan’ og í lógini ‘um landskassans innlán og lán í Landsbankanum’, eru ógreið. Løgtingsgrannskoðararnir hava fleiri ferðir mælt til at fáa greiðu á hesum spurningi. Landsstovnar/-grunnar liggja hvør sær inni við ofta lágt rentaðum tøkum peningi. Gjaldstovan hevur áður víst á, hvussu

bøtt kann verða um stýringina av landskassans gjaldføri, og Landsbankin tekur undir við hesum.”

Úr fundarfrásøgn hjá Landsgrannskoðanini frá fundi millum Landsgrannskoðanina og Landsbanka Føroya í mai 1997:

”Leivur helt ikki, at tað er rætt, at tað er nevndin í Landsbankanum sum við fundarsamtyktum óbeinleiðis ásetir/kennir seg noydda at áseta, hvussu hugtøkini ‘landskassin’ og ‘landsstovnar’ skulu tulkast. Vanliga er tað landsstýrið, ið eigur at gera tílíkar lógartulkingar, m.a. við støði í viðmerkingunum til eitt lógaruppskot, men um landsstýrið ikki hevur nakað greitt at halda seg til, kann gerast neyðugt, at leggja eitt avklárandi broytingaruppskot fyri tingið til stødutakan.”

Somuleiðis hevur Landsgrannskoðanin funnist at háttinum summir landsstovnar verða fíggaðir uttanfyri fíggjarlógina:

”Umsitingarútreiðslurnar hjá fleiri av hesum stovnum, t.d. Landsbankanum og Húsálansgrunninum, verða fíggaðar av einum rentumarginali, og tílíkir stovnar hava tí ‘óavmarkaðar’ móguleikar at økja um sínar umsitingarútreiðslur.”

Harafturat hevur Gjaldstova Føroya í einum uppriti frá mars 2004, *Betri stýring av landsins gjaldføri*, víst á áhaldandi trupulleikarnar við manglandi stýring av gjaldførinum hjá almennum stovnum, ógreitt ábyrgdar- og myndugleikabýti hesum viðvíkjandi, væntandi nútímans virkin gjaldførisstýring og manglandi miðsavning av almennu gjaldførisstýringini í útgjaldsskipanini hjá Gjaldstovuni.

Eingin vandi við at knýta gjaldførisstýringina tættari FMR

Men er nakar vandi í at flyta tær bankalíknandi uppgáurnar frá einum óheftum stovni sum Landsbanka Føroya til Føroya Gjaldstovu, sum jú er stovnur beinleiðis undir Fíggjarmálaráðnum? Útfrá omanfyri nevnda búskaparfrøðiliga lærusetningi um pengapolitikkin kann ein ikki svara játtandi, tí hesar bankalíknandi uppgávu hava onki við penga- ella gjaldførispolitikkin at gera. Í hesum sambandi er tað týðningarmikið at staðfesta, at Landsbankin í dag – og Gjaldstovan framyvir – einans stýra gjaldførinum hjá tí almenna og als ikki kunnu stýra gjaldførinum hjá tí føroyska búskapinum.

Hinvegin kundu royndirnar úr øðrum londum og/ella viðmælini frá altjóða myndugleikum og felagsskapum móguliga tala fyri at varðveita hetta óheftni. Fyri at kanna hetta hevur bólkurin tí hugt eftir royndunum frá øðrum londum, tilmælunum frá World Bank og IMF, umframt at havt telefonfundir við altjóða ratingfyrirøkuna Moody’s International og fíggjarstovnin Nordea um m.a. hendan spurning. Sum tað vil framganga niðanfyri er ongin vandi í at knýta gjaldførisstýringina tættari at Fíggjarmálaráðnum um rætt verður atborið.

Týðningarmiklir tættir í góðari skuldarumsiting – tilmæli frá IMF og World Bank

Ásannandi stóra týðningin av góðari almennari skuldarumsiting í einstøku londunum í heiminum hava millumtjóða felagsskapirnir IMF og World Bank í felag gjørt eina vegleiðing um almenna skuldarumsiting. Síðsta “Guidelines for Public Debt Management” er frá desember 2003.

Fyri Føroya Landsstýrið hevur tað avgerðandi týðning at skuldarumsitingin – eins væl og gjaldførisumsitingin – verður gjørd í trá við altjóða standardir og ásetingar. Tí verður nýggja føroyska skuldarumsitingin at fylgja tilmælunum frá IMF og World Bank. Hetta brotið tekur teir týðningarmiklastu tættirnar í vegleiðingini og anvendir teir uppá støðuna í Føroyum.

Allýsing og motivatióin

Almenn skuldarumsiting er tilgongdin í at áseta og íverkseta eina heildarætlan (strategi) fyri stýringini av landsins skuld fyri at fáa fígging samstundis sum málsetningar fyri váða og kostnað vera náddir, og somuleiðis at mæta einhvørjum øðrum málsetningi hjá stjórnini, sum t.d. at menna og varðveita ein effektivan marknað fyri almenn skuldarbrøv.

Í breiðari makrobúskaparligum høpi mugu stjórnir stremba eftir at tryggja at bæði stødd og vøkstur í teirra almennu skuld er grundleggjandi burðardyggur, og kann vera røktaður. Hagtøl av týðningi í hesum sambandi eru lutfallið millum almennu skuldina og ávíkavist BTÚ og samlaðu almennu inntøkurnar.

Vánalig skuldarumsiting hevur verið viðvirkandi til og økt um búskaparkreppum í fleiri londum. Stóra fíggjarkreppan í Føroyum í 1992-93 var eitt endaligt úrslit av eini samanrenning av avlagandi vinnupolitikki (eitt nú almenn veðhøld) og serstakliga vánaligari skuldarumsiting í 1980'unum. IMF nevnið, at kreppur ofta eru íkomnar av, at stjórnirnar fokusera ov nógv uppá móguligar kostnaðarsparingar við umlegging til lán við stutt bundnari ella fult skiftiligari rentu.

Slíkir váðar í skuldarumsitingini kunnu mótvirkast eitt nú við at longja um varni á skuldini ella lána til fasta rentu í longri áramál. Men tað eru avmarkingar fyri, hvat sunn almenn skuldarumsiting kann avrika. Góð skuldarumsiting er ikki nokk í sjálvum sær, tí tað er neyðugt við sunnum búskaparpolitikki annars.

Endamálið við vegleiðingunum

Vegleiðingin er gjørd fyri at hjálpa avvarðandi myndugleikar, ið umhugsa at styrkja um góðskuna í teirra almennu skuldarumsiting og minka um sárbari mótvegis altjóða fíggjarsjokkum. Roynt verður at staðfesta tey øki, har tað er breið semja um ‘best practices’ í

sunnari almennari skuldarumsiting. Íverksetanin av hesum vegleiðingum vil vera ymisk frá landi til land, tí tað vil vera treyta av fíggjarligu menningini í landinum.

Útbygging av kapasitetinum til góða skuldarumsiting má gerast fyrri at røkka tey ásettu málini við hesi umsiting tó við atlit til politiska umhvørvi, stovnsliga bygnaðin, tøkni, menniskjansligu og fíggjarligu avmarkingarnar. Vegleiðingin kann nýtast óansæð, um skuldin verður upptikin á marknaði (sum lánsbrøv) ella lántøkan fer fram í einum ella fleiri fíggjarstovnum.

Ein og hvør stjórn má taka nakrar avgerðir viðvíkjandi málsetningum fyrri skuldarumsitingini. Eitt nú: hvussu stóran váða verður tolt, hvussu stóran part av javnanum hjá stjórnini skal skuldarumsitingin taka sær av, hvussu skulu almenn veðhøld viðgerðast og hvussu verður ein sunn stýring av skuldarumsitingini sett í verk.

Viðvíkjandi nógvum av hesum spurningum er stór altjóða semja um, hvat verður roknað sum haldgóð praksis í almennari skuldarumsiting sum samstundis kann minkað sárberi móti altjóða fíggjarsjokkum. Semjan fevnir um:

- Alneyðugt við greiðum málsetningum fyrri skuldarumsitingina frá politikari síðu
- Vekting av váða mótvegis fíggjarkostnaði
- Greiður skilnaður og samstundis samskipan av skuldarumsiting og pengapolitiskum málsetningum og ábyrgd
- Eitt ovara mark fyrri lántøku
- Tørvur á góðari stýring av endurfíggging og marknaðarváða, og rentukostnaði av skuldarbyrðu
- Tørvur á at menna ein sunnan stovnsligan bygnað og politikk, ið minskar operationella váðan mest møguligt, og inniber hetta eina greiða delegering av ábyrgd og tilhoyrandi ‘accountabilities’ millum ymsu almennu stovnarnar, ið luttaka í skuldarumsitingini.

Skuldarumsitingin má knýttast at einum greiðum makrobúskaparligum umhvørvi, har stjórnin strembar eftir at tryggja eina burðardyggja stødd av almennu skuldini.

Higartil hevur Landsbanki Føroya sjálvur ásett málsetningar fyrri skuldarumsitingina óheft av FMR. Í frágreiðing síni um uppgávu Landsbankans vísa teir á fyrimunin við hesum:

“Landsbankin ger strategi um, hvussu tiltaksgjaldførið skal plaserast fyrri at fáa eitt gott avkast, har stjórnin hevur ábyrgd fyrri at gera uppskot til strategi og at umsita strategiina, meðan nevndin góðkennir strategiina og hevur eftirlit við umsitingini. Tess størri avkast landsbankin ynskir, at íløgurnar skulu geva, tess størri váða má hann taka sær. Líkindini eru góð fyrri at fáa góð langtíðaravkast á henda hátt, men av og á verða vánalig avkast.

Tað er komið fyri, at eitt ár við vánaligum avkasti hevur ført til harðligan kritikk, sum er komin illa fyri hjá landsstýrismanninum. Verður fíggjarumsitingin og ábyrgdin av iløgunum ov tætt knýtt at landsstýrismanninum, er vandi tí fyri, at váðin verður minni og avkastið tí eisini verður minni.”

Hetta má sigast at vera í beinleiðis andsøgn við tilmælini frá World Bank/IMF um, at landsins stjórn er við í tilevnanini av strategi fyri skuldar- og gjaldførumsiting, soleiðis at umsitingin hevur eitt fólkaræðisligt grundfesti og stendur til ábyrgd yvirfyri landsins stjórnandi tingið.

Vegleiðingin

Tilmælini í vegleiðingini frá IMF/World Bank kunnu savnast undir seks yvirskriftir:

1. Málsetningar og samskipan
2. Gjøgnumskygni og ábyrgd
3. Stovnsligur bygnaður
4. Heildarætlan
5. Váðastýring
6. Menning av virðisbrævamarknaði

Málsetningar og samskipan

Málsetningurin fyri skuldarumsitingina er at tryggja, at fíggjartørvin hjá Landsstýrinum og tess skyldum verður nøktaður til lægst møguligan kostnað yvir meðal til langa tíðarskeiði í trá við eina varliga váðatøku. Nærri ásetingar um, hvussu stóran váða Landsstýrið vil átaka sær í samband við lántøku og gjaldføringsplasing verður ásett á hálvárligum fundi millum Gjaldstovuna og Fíggjarmálaráðið eftir uppleggi frá Gjaldstovuni. Av tí at lántøka og gjaldføringsplasing er avmarkað til føroysk og donsk landslánsbrøv, kann meðal varni³ nýtast sum mát fyri mesta váðan. Somuleiðis skal ásetast á fundinum, hvussu stórt tiltaksgjaldføri landsins skal vera.⁴ Tiltaksgjaldførið skal saman við neyvri gjaldføringsstýring tryggja, at

³ Varni er eitt mát fyri rentufølsemi á einum lánsbrævi ella eini lánsbrævaportufølju, soleiðis merkir eitt varni uppá 3, at ein rentulækking (av allari rentukurvuni) uppá 1 prosentstig vil viðføra eina kurshækking á 3%.

⁴ Í løtuni er lóg galdandi um minstainnlán í Landsbankanum. Hóast henda lóg ásetur, at innlánið skal vera minst 15% av BTÚ, so kann Landsstýrið sambært somu lóg altíð læna upp til 70% av hesum tiltaksgjaldførið. Tað er einans um lántøkan fer upp um tey 70%, at tað skal rindast aftur innan 6 mánar. Soleiðis kann minsta tiltaksgjaldførið landsins í løtuni sigast at vera 450 mió.kr (ella 30% av 1,5 mia.kr – ið er 15% av BTÚ).

landið til eina og hvørja tíð kann møta sínum skyldum. Um gjaldførið landsins fer niður um ásetta mark, skal FMR kunnast og stig takast til at leggja eina ætlan fyri at fáa hetta í rættlag (økja um lántøku/inngjöld ella minka um lámsgjöld/útgjald).

Samskipan við ætlanarlegging hjá Fíggjarmálaráðnum fyri fíggjarlóg og aðrar játtanarlógir skal skipast formelt. Hendan formella samskipan inniber til dømis, at FMR skal kunna Gjaldstovuna í samband við, at eykajáttanarlógir – ið hava eina gjaldførisávirkan – verða borðnar niðan í tingið.

Somuleiðis skal ein greið allýsing gerast av hvørjir stovnar og feløg eru fevnd av hesi skuldar- og gjaldførisumsiting. Eitt nú kann veljast: alt sum er við á fíggjarlóg umframt aðrir landsstovnar. Mælt verður til at áseta í lógini/kunngerðini, at innan eitt ávíst áramál skal Gjaldstovan hava gjørt ein nágreiniligan lista við viðkomandi stovnum.

Gjøgnumskygni og ábyrgd

Tillutanin av ábyrgdum millum FMR og Gjaldstovuna verður almannakunngjørd í samband við lóggávuna fyri skuldarumsitingina. Málsetningurin omanfyri verður almannakunngjørdur á heimasíðu FMR og Gjaldstovunnar, samstundis sum tey nýttu váðamátini verða lögð fram alment.

Í samband við útveiting av uppgávum skal gjøgnumskygni eisini ráða, soleiðis at teir luttakandi partarnir til eina og hvørja tíð vita, hví teir vera valdir ella vrakaðir. Hetta kann eitt nú tryggjast við uppboðssølu (av lánsbrøvum) ella innbodnari lisitátión (av ognarrøktaravtalum).

Gjaldstovan skal regluliga (hálvárliga) leggja ogn og skuldaruppgerð landsins út á heimasíðuna. Uppgerðin skal fevna um farin ár, núverandi støðu og ætlanarlagdu støðuna.

Landsgrannskoðarin grannskoðar árliga skuldarumsitingar virksemi í samband við grannskoðan av Landsroknskapinum.

Stovnsligur bygnaður

Lógargrundarlagið skal greitt áseta myndugleikan hjá FMR til at fremja lántøku við einum mest loyvdari lániupphædd, til at útskriva lánsbrævaskuld, gera íløgur í føroysk og donsk

Landsgrannskoðanin hevur funnist at tí óneyvu ásetingini um minstainnlán, tí verður nú farið yvir til at áseta eina neyva upphædd.

statslánsbrøv⁵, og at gera repohandlar (útlán av lánsbrøvum fyri at fáa bráðfeingis gjaldføri) vegna Føroya Landsstýri.

Somuleiðis skal lógin áseta leiklutin hjá Gjaldstovuni, og at FMR ikki má blanda seg í dag-til-dag virksemi í samband við skuldar- og gjaldførisumsiting.

Váðin fyri tapum frá manglandi kontrollum skal vera stýrdur við sunnum virkisgongdum, herundir greiðar starvsfólkaábyrgdir og greiða uppfylging, kontrol mannagongdir og frásøgnir. Hetta kann eitt nú gerast við skilnað millum ‘front office’ (ger avtalur á fíggjarmarknaðinum), ‘back office’ (bókar/góðkennir og avviklar handlarnar í skipanunum) og ‘middle office’ (ger ásetingar, mannagongdir og rapportering). Av tí at ‘Íløguuniversið’ er avmarka til statslánsbrøv er uppgávan hjá ‘middle office’ í hesum førinum einans at orða og eftirkanna mannagongdir fyri hesi umsiting, sostatt kann viðkomandi óiva eisini røkja aðrar uppgávur á Gjaldstovuni.

Starvsfólk skulu vera undirløgd eina ‘code-of-conduct’ og ‘conflict-of-interest’ vegleiðing viðvíkjandi teirra privatbúskaparligu áhugamálum.

Mannagongdir skulu tryggja at óvæntaðar hendingar (sum náttúruvanlukkur) vera kláraðar.

Stjórin á Gjaldstovuni skal tryggja, at hann hevur fingið nøktandi lögfrøðiliga ráðgeving og at fíggjarligu transaktiónirnar hava nøktandi lögfrøðisligar bindingar.

Heildarætlan

Váðarnir í skuldarsamansetingini skulu vera væl kendir av Gjaldstovuni og regluliga eftirmettir. Hesir váðar skulu vera stýrdir og minneraðir í tann mun møguligt við umleggingum av skuld og øðrum fíggjaravtalam við atlitnið til kostnaðin av hesum.

Nøktandi gjaldførisstýring skal fremjast í verki við kostnaðareffektivum kunnleikaskipanum sum tryggja at myndugleikarnir við stórari vissu møta sínum fíggjarligu skyldum til tíðina.

⁵ Onkur kann møguliga halda, at ein avmarking av Íløguuniversinum til einans at umfata føroysk og dansk statslánsbrøv (ongan gjaldoyraváða og evarska lítlan mótpartsváða) kann vera ov snævvur. Greiða tilmæli frá IMF/World Bank er at avmarkað virkna virðisbrævarøkt landsins vegna, tí hetta ikki er ‘kjarnuuppgáva’ tess almenna. Vísast kann til, at danska stjórnin nýliga hevur stovnst sett tveir grunnar (Højtكنولوجifonden og Finansieringsfonden), har Íløguuniversið somuleiðis er avmarkað til dansk statslánsbrøv. Í tann mun aðrir grunnar (Samhaldsfasti og ein evt Búskapargrunnur við serinntøkum frá oljuútvinning) skulu kunna gera Íløgur í aðrar aktivklassar (partabrøv, virkislánsbrøv, fasta ogn, v.m.), má hetta ásetast í serskildari lóggávu fyri hesar grunnar.

Váðastýring

Til kunning av FMR skal Gjaldstovan gera nakrar útrokningar av valinum millum váða og væntaðan fíggjarkostnað við ymsum gongdum í rentuni.

Gjaldstovan skal ikki royna at ‘sláa marknaðin’ við at heysta stór avkast av sínum gjaldfórisplasingum. Í tann mun ognarrøktaravtalar verða gjørdar við aðrar fíggjarstovnar skulu greið mát gerast fyri váða og avmarkingar í íløgumøguleikum.

Gjaldstovan skal eisini gera regluligar uppgerðir av almennu veðhøldunum.

Menning av virðisbrævamarknaði

Til tess at minka um kostnað og váða uppá sikt skal skuldarumsitingin tryggja at teirra fyrisiting er í trá við eina menning av einum virknum marknaði fyri lánsbrøv landsstýrisins. Hetta inniber ein málsetning um at fáa ein breiðan íløguskara, men allir íleggjarar skulu viðgerðast eins.

Á primera marknaðinum skal útbjóðingin av lánsbrøvum til primeru dealarnar verða gjøgnumskygd og forútsigilig. Eitt nú við at brúka uppboðssølu.

Á sekundera marknaðinum kann skuldarumsitingin velja at brúka samsýningarskipanir fyri at fremja umsetning og gjaldføri í lánsbrøvunum.

Landsstýrið er soleiðis framvegis sinnað, at stuðla ígongdsetanini av føroyska virðisbrævamarknaðinum, VMF. Hetta verður gjørt við framvegis at eiga 75% av partabrøvunum í VMF. Fyrisitingin av VMF, sum higartil hevur verið í Landsbankanum, verður flutt yvir í Gjaldstovuna. Endamálið við menningini av VMF er at lækkað um fíggjarkostnað landsins í samband við lántøku.

Havast má tó í geyma, at menningin á økinum er sera stór, og soleiðiðs er gongdin úti í heimi móti meira og meira altjóðagerðing og einskiljing av slíkum virðisbrævamarknaðum. Tá ið VMF í fjør keypti 4,40% av partabrøvunum í íslenska børsinum ICEX, var seljarin íslenska stjórnin, ið tá seldi síni síðstu partabrøv í ICEX. Sambært Berlingske Tidende tann 27. apríl 2005 hevur íslenska ICEX – sum jú er høvuðssamstarvsfelagin hjá VMF – júst avgjørt at taka stig til at blíva partur av norðurlenska virðisbrævamarknaðinum OMX. Hesin fevnir í løtuni um Keyptmannahavn, Stockholm, Helsinki og baltalondini. Endalig støða til samanleggingina verður tikin í oktober.

Royndir í øðrum londum

Søguliga hevur gjaldfóris- og skuldarumsitingin hjá danska statinum ligið í tí danska fíggjarmálaráðnum. Tað var ikki fyrr enn í 1991, at samstarvsavtala varð gjørd við Danmarks Nationalbank um at røkja hesa uppgávu. Evsta ábyrgdin fyri strategi fyri skuldarumsitingini

liggur framvegis í danska fíggjarmálaráðnum og verður hendan lögð á fundi millum Danmarks Nationalbank og ráðið hvønn ársfjórðing.

Í “*Guidelines for Public Debt Administration*” frá IMF/World Bank verður nógv gjørt burtur úr royndunum hjá ymsu londunum. Tað framgongur, at Danmark – saman við India – er eitt undantak í altjóða høpi, tá ið tað ræður um at útdelegera skuldarumsitingina til tjóðbankan at umsita. Í øllum hinum londunum hevur Fíggjarmálaráðið – ella ein stovnur vil tilvísing til Fíggjarmálaráðið – ábyrgdina av umsitingini av landsins skuld og gjaldføri:

“The case studies reveal a clear trend towards centralizing public debt management functions. Most countries have placed them in the Ministry of Finance.”

Sjálvt lutfalsliga tilafturskomin lond eru farin undir tílíka samskipan og savnan av hesum virksemini:

“Among other emerging market countries, in Jamaica, for example, the transfer of debt management activities from the central bank to the Ministry of Finance and Planning has resulted in greater coordination of fiscal policy and debt management activities, and, as in many countries, has also allowed for a more clearly defined set of debt management objectives that are determined independently of monetary policy considerations.”

Rating av Føroya Landsstýri og heimlig lántøka

Rating

Í viðmerkingum Landsbankans til viðmerkingar frá Landsgrannskoðanini um, at Landsbankin eigur at vera á fíggjarlógini, vísur Landsbankin á týdningin fyri lánsføri landsins av at varðveita Landsbankan sum sjálvstøðugan stovn. Víst verður tá til frágreiðing frá norðurlenska fíggjarstovninum Nordea, ið hevur verið samstarvsfelagið Landsbankans í nógv ár.

Frágreiðingin hjá Nordea tekur støði í viðgerðini hjá altjóða ratingfyrirøkunum Moody’s International og Standard & Poor’s av fleiri smástatum, har dentur verður lagdur á týdningin av óheftni hjá stovninum við pengapolitiska myndugleikanum. Niðurstøðan hjá Nordea tyktist vera, at lánsføri hjá Føroya Landsstýrið versnar munandi, um Landsbankin verður avtikin sum sjálvstøðugur stovnur. Fyri at fáa greiði á hesum ivamálinum hevur bólkurin havt telefonfund við ávíkavist Nordea og Moody’s International.

Á telefonfundinum við Moody’s International (Alexandra Mousavizadeh, Kristin Lindow og Mauricette Salque) bleiv móguleikin fyri eini rating av lánsbrøvunum hjá Føroya Landsstýri umrøddur. Í hesum sambandi varð spurt, hvønn týdning skipanin av skuldarumsitingini hevði fyri eini tílíkari rating. Greitt var frá ætlanum landsstýrisins um at flyta hetta virksemini frá Landsbanka Føroya til Gjaldstovuna, ið hevur beinleiðis tilvísing til fíggjarmálaráðharran.

Moody's søgdu, at tað sum kann hava týðning í skuldarumsitingini fyri ratingini av Føroya Landsstýri, er at greiðar ásetingar eru gjørdar fyri hesi umsiting. Tað var heilt óviðkomandi, um hendan skuldarumsiting liggur í einum stovni innanfyri ella uttanfyri fíggjarmálaráðið.

Tino Teinila frá Nordea – ið hevði gjørt greiningina til Landsbankan – hevur somuleiðis nærgreina sínar útmeldingar. Tað var í framtíðar støðuni, har vit høvdu yvirtikið gjaldoyra- og pengapolitikkin, at ein sjálvstøðugur og óheftur stovnur hevði týðning fyri lánsføri landsins. Hann harmaðist almikið um, at hansara frágreiðing kundi misskiljast til at fevna um núverandi støðu, tí í núverandi støðu eru tað greiðar ásetingar, ið hava týðning fyri lánsføri:

“In the current situation, the important issue for this reorganisation is to have correct and transparent procedures for the administration of the debt and liquidity. If the reorganisation is done in a good way, which is likely, then there will be no impact on the risk premia for the Faroese Government. If it is done in a bad way, which is very improbable, then it could affect the risk premium eventually over time.

If the correct guidelines are implemented, which ensure that politicians can not without breach of guidelines influence the daily handling of the debt and liquidity management, then this reorganisation will not matter for the credit rating. If political influence is exercised over debt management in an intransparent way, it will affect credit ratings irrespectively of the organisational structure of the debt management.”

Lántøka frá heimligum peningastovnum

Í frágreiðing síni skrivar Landsbankin fylgjandi um lántøku frá heimligum peningastovnum:

“Hinvegin er tað ikki vanligt, at landsmyndugleikar læna beinleiðis frá bankum av tí, at ósaklig viðurskipti mangan stinga seg upp millum myndugleikar og heimligar bankar, tá annaðhvørt myndugleiki ella banki fær trupulleikar. ES-londini hava í Maastricht sáttmálanum bannað limastatunum at hava beinleiðis lán frá innlenskum bankum orsakað av vandanum fyri at misnýta valdstøðuna millum partarnar. Føroya landsstýri lænir ikki beinleiðis frá føroyskum bankum, men selur heldur ikki nógv lánbrøv til føroyingar enn.”

Brot úr Maastricht sáttmálanum:

Article 104

1. Overdraft facilities or any other type of credit facility with the ECB or with the central banks of the Member States (hereinafter referred to as "national central banks") in favour of Community institutions or bodies, central governments, regional, local or other public authorities, other bodies governed by public law, or public undertakings of Member States shall be prohibited, as shall the purchase directly from them by the ECB or national central banks of debt instruments.

2. Paragraph 1 shall not apply to publicly-owned credit institutions which, in the context of the supply of reserves by central banks, shall be given the same treatment by national central banks and the ECB as private credit institutions.

Tað sum Landsbankin skrivur um Maastrich sáttmálan er tí beinleiðis skeivt. Forboðið ímóti lántøku fevnir einans um heimligar sentralbankar (og ECB), ikki handilsliga riknar bankar (eisini sjálvt um hesir eru almenn ogn). Evropeisku stjórnirnar kunnu sostatt ikki læna pening frá sínum sentralbanka, men tær kunnu læna frá handilsliga riknu bankunum í heimlandinum og uttanlanda.

Niðurstøða

Tilmælini frá IMF/World Bank eru rættuliga greið viðvíkjandi tí rætta í, at miðsavna og samskipa gjaldføris- og skuldarumsiting landsins í einum og sama stovni við tættum tilknýti til avvarðandi fíggjarmálaráð. Í Føroyum tala áhaldandi trupulleikarnir við landsins gjaldførisstýring – sum bæði Landsgrannskoðanin, Gjaldstovan og Landsbankin hava víst á – fyri eini samansjóðing av landsins bankavirksemi í einum og sama stovni.

Somuleiðis eru tilmælini og royndirnar hjá øðrum londum, at politiska leiðslan (FMR) skal orða strategi, lang tíðar málsetningar og kostnað/váða karmar fyri umsitingina. Hetta verður íverksett við eini greiðari lóggávu um gjaldføris- og skuldarumsitingina, sum samstundis ásetur, at strategi og stødd á tiltaksgjaldførinum skal leggjast á hálvárligum fundum millum Gjaldstovuna og FMR, hesar ásetingar verða eftir fundin send lögtingið og landsstýrið til kunningar og lagt á heimasíðu hjá FMR. Lógin skal somuleiðis áseta langtíðar málsetningar, allýsing av umfevndu stovnum og eitt ovara mark fyri lántøku (lániheimild). Tiltaksgjaldførið verður ásett í mun til væntað útsveiggj í gjaldførinum.

Í tilmælunum verður somuleiðis lagdur dentur á at menna ein sunnan stovnsligan bygnað, ið minskar um váðan í dagliga virkseminum við gjaldføris- og skuldarumsitingini. Soleiðis skal Gjaldstovan gera greiðar mannagongdir og ásetingar fyri hetta virksemi, sum síðani skulu verða uppfylgd regluliga. Hetta inniber eisini ein skilnað millum ymsu funktiónirnar í umsitingini fyri at tryggja kontrollir av ymsum slag.

Atferðin hjá gjaldføris- og skuldarumsitingini skal verða sermerkt av gjøgnumskygni, bæði við atlitid til ábyrgdarbýtið millum FMR og Gjaldstovuna, í samband við útveiting av uppgávum/lánsbrøvum og viðvíkjandi regluligum uppgerðum av ogn og skuld landsins. Landsgrannskoðanin grannskoðar hetta virksemi.

Greið heildarætlan skal fyriligggja frá Gjaldstovuni, ið tryggjar at váðarnir í gjaldføris- og skuldarumsitingini eru kendir og eftirfylgdir. Neyv váðastýring skal fremjast í verki, soleiðis at Gjaldstovan ikki tekur óneyðugan váða við landsins gjaldføri.

Í tann mun landið verður fíggja við lántøku á virðisbrævamarknaði er tilmæli frá IMF/World Bank, at tikin verða stig til at menna hendan marknað. Av hesi orsök hevur landsstýrið ein lutfalsliga stóran ognarpart í VMF – og harvið í íslenska ICEX.

Telefonfundir við ávíkavist ratingfyrirøkuna Moody's International og fíggjarstovnin Nordea vístu, at ein rating av Føroya Landsstýrið ikki verður ávirka negativt av eini samansjóðing av øllum bankavirksemi landsins í sama stovni við tættum tilknýti til Fíggjarmálaráðið. Hinvegin hava greiðar ásetingar og mannagongdir fyri gjaldføris- og skuldarumsitingina stóran týdning fyri lánsføri landsins.

3. HAGTALS- OG GREININGARSTOVNURIN (HAGGREIN FØROYA)

Eitt av aðalendamálunum við samanleggingini av Landsbanka Føroya og Hagstovu Føroya er at miðsavna makrobúskaparligu førleikarnar í almenna geiranum, soleiðis at synergi virkanir kunnu gerast veruleiki í búskaparliga greiningarvirkseminum framyvir. Eins týðningarmikið hevur tað verið fyri Landsstýrið at fáa styrkt hagtalsframleiðsluna, sum í nógv ár hevur halta langt eftir okkara grannalond á flest øllum økjum, eisini áðurnevnda búskaparliga økið.

Nýggi stovnurin fær heitið HagGrein Føroya, ið er stytting fyri hagtals- og greiningarstovnur Føroya, og verður hann evsti hagtalsmyndugleiki í Føroyum. Á enskum nevndur Statistics & Analysis Faroes.

Seinnu árin er hend ein ávís menning av búskaparligu hagtalsuppgerðunum við tað, at Hagstovan er farin undir at gera tjóðarroknskap, avleidd vinnugreinahagtøl og gjaldsjavnauppgerðir samsvarandi altjóða ásetingum. Harumframt hevur Hagstovan sett skjøtil á tørvandi hagtalsuppgerðir av arbeiðsmarknaðarviðurskiftum. Í øðrum londum hevur menning av tjóðarroknskaparhagtølum ofta verið samanfallandi við eini menning av búskaparligum útgreinigum av ymsum slag. Hetta er soleiðis eitt gott høvi at fáa ígongdsett eina tilsvandi menning í Føroyum.

Búskaparráðið hevur – síðani sína endurstovnan í 1995 – havt til uppgávu “at fylgja við búskaparligu gongdini í landinum og at ráðgeva um búskaparlig viðurskifti”. Teir 3 limirir í formanskapinum skulu sambært lógini um Búskaparráð vera búskaparfrøðingar, meðan hinir 4 limirnir skulu hava serkunnleika innan umráðandi øki í búskapinum. Limirnir verða valdir eftir tilmæli frá setursráðnum á Fróðskaparsetri Føroya. Formurin á Búskaparráðnum líkist sera nógv tí danska Økonomisk Råd, ið eisini var íblásturin til stovnsetanina.

Síðani 1998 hevur ráðið havt ein fastan skrivara, ið hevur havt skrivstovuvald á Hagstovu Føroya. Í samband við at skrivarin sannlíkt fer úr starvið sínum við ársenda 2005, hevur formaðurin í Búskaparráðnum heitt á landsstýrismannin í fíggjarmálum um, at kanna møguleikarnar fyri at taka Búskaparráðið við í samanleggingina av Landsbanka Føroya og Hagstovu Føroya. Ásannandi, at tað verður torført at fáa nakran trívast í hesum starvi, tí tað er einsligt við ongum fakligum umhvørvið, hevur landsstýrismaðurin í fíggjarmálum avgjørt at gera hesa kanning.

Landsbankin hevur somuleiðis fingist við búskaparligar og fíggjarligar útgreiningar. Soleiðis vísir Landsbankin í frágreiðing um sítt virksemi á, at uppgávur teirra sambært lóg er at vera almennur banki, at virka fyri tryggum fíggjarviðurskiftum og jøvnum búskaparvøkstri. Hesar báðar seinnu uppgávnar vera sambært frágreiðingini loystar við at framleiða nøktandi hagtøl (MFI-hagtølini, ið sýna gongdina í fíggjarjavnanum hjá føroysku fíggjarstovnunum), gera

bygnaðar- og konjunkturpolitiskar útgreiningar við støði í búskaparmyndli og tryggja at landsstýrið ber seg fyrimyndarliga at á lánimarknaðinum.

Í øðrum londum er ein vaksandi áhugi hjá myndugleikum fyri fíggjarligum stabiliteti. Soleiðis er Seðlabanki Íslands júst farin undir eina árliga serskilda frágreiðing um fíggjarliga stabilitetin í Íslandi, meðan Danmarks Nationalbank hevur givið eina tilsvarandi frágreiðing um danska fíggjargeiran síðani ár 2000. Landsstýrið hevur í praksis ábyrgd av føroyska fíggjargeiranum, tí føroyska lóggávan ikki neyðturviliga nýtist at fylgja donsku lóggávuni vegna tað, at Føroyar ikki eru limir í ES. Sostatt hevur Landsstýrið áhuga í, at tað verða gjørdar serskildar greiningar og hagtøl fyri føroyska fíggjarmarknaðin, fyri at kunnu vera varug við og fylgja ójavnum í gongdini í fíggjargeiranum. Eins og áðurnevndu sentralbankar staðfesta í sínum frágreiðingum um fíggjarligan stabilitet, má Landsstýrið tó ásanna, at tílíkar frágreiðingar ongantíð kunnu tryggja, at ein fíggjarkreppa kann koma óvart á.

Aðalmeginreglur

Sameindu Tjóðir (ST) viðtóku tann 14. apríl 1994 grundleggjandi meginreglurnar fyri almenn hagtøl, sí skjal 1. Hesar tíggju meginreglurnar eru grundarlagið undir lóggávuni fyri nýggja stovnin. Íblástur er eisini fingin frá hagtalsligu hondbókini hjá ST frá 2003 nevnd *Handbook of Statistical Organization, 3rd Edition – The Operation and Organization of a Statistical Agency* (hereftir nevnd *Handbook*). Nýliga hevur ES eisini viðtikið 15 meginreglur, ið supplera áðurnevndu reglur hjá ST, sí skjal 2.

Tær tíggju meginreglurnar og *Handbook* hava 4 grundleggjandi virðir sum grundstøði:

1. **Óheftni:** Eitt ófrávikiligt krav fyri at tryggja álit á teim framleiddu hagtølunum og útgreiningunum, og fyri at tryggja samstarv við aðrar partar av samfelagnum. Grundleggjandi merkir óheftni, at fyrisitingarligar og úttinnandi uppgávur mugu ikki fremjast á stovninum, ei heldur mugu innsavnaðu einstaklingaupplýsingarnar brúkast til slík endamál. Samstundis merkir tað, at stjórin hevur fulla ræði yvir uppgávnar á stovninum.
2. **Relevans:** Hagtalsmyndugleikin má áhaldandi royna at betra um hagtalsuppgerðir og útgreiningar, soleiðis at kunnleikin er neyvur, til tíðina og relevantur fyri broytiliga samfelagsliga áhugan. Men ein stovnur “striving to be instantly relevant could become systematically irrelevant in the face of rapidly shifting priorities”. Tí má raðfestingin í ætlanarleggingini vera fleksibul, soleiðis at kapasiteturin kann brúkast til ymiskar tørvir.
3. **Trúvirði:** Framleiddu hagtølini og útgreiningarnar skulu kunna eftirgerðast fyri at hava trúvirði, men í veruleikanum kann eingin eftirgera tey. Tí má stovnurin halda seg til greiðar góðsku standardir í síni dátuinnsavning, framleiðslu og útgreiningum,

soleiðis at trúvirði verður varðveitt. Somuleiðis skulu hesir hættir verða lýstir í almennum útgávum.

4. **Respondent politikk:** Hagtalsmyndugleikin má verja einstaklingaupplýsingar, annars vilja einstaklingarnir ikki veita røttu upplýsingarnar. Samstarv við allar relevantu partarnar av samfelagnum er ein fyrirtreyt fyri at fáa til vega grundtilfar til hagtalsframleiðsluna.

Endamál og uppgávur

Endamálið við nýggja stovninum er at vera evsti hagtalsmyndugleiki í Føroyum:

1. Yvirlit og samskipa hagtalsframleiðsluna
2. Stovnar og myndugleikar skulu boða stovninum frá, tá farið verður undir skrásetingavirksemi
3. Atgongd til allar skráir hjá tí almenna og víðar heimildir til at krevja upplýsingar frá privata geiranum
4. Altjóða hagtalsfráboðanir um hendi
5. Menna hagtalsligar hættir og fremja greiningavirksemi (sí brot niðanfyri)

Skipanarlig viðurskipti

Stovnurin er ein fakliga óheftur stovnur, ið er undirlagdur tað stjórnarráð, ið lögmaður hevur avgjørt – sambært Stýrisskipanarlógini – fyri tíðina er tað Fíggjarmálaráðið. Stovnurin verður stjórnaður av einum stýrið og einum stjóra.

Tað umrødda fakliga óheftni snýr seg um, at stovnurin hevur fullan ræðisrætt á hagtals- og greiningarfakligum spurningum. Eingin annar myndugleiki kann áleggja stovninum, hvussu hagtøl og greiningar skulu fremjast, og um, nær og hvussu hagtøl og onnur úrslit verða almannakunngjörd.

Avgerðin um at fara undir almenn hagtøl er heimila stovninum at taka, við undantak av serliga umfatandi og fíggjarkrevjandi kanningum, ið krevja serskilda fíggjarlógarráttan – tá krevst ráttan frá lögtingið. Sama er galdandi fyri heimildini til at áleggja fráboðanarskyldu og hagtalsinnsavnan í Føroyum.

Ávirkan hjá myndugleikum

Fakliga óhefti merkir tó ikki, at landsins myndugleikar onga ávirkan hava á stovnin, tí so var fólkaræðisliga grundarlag stovnsins sum hagtalsmyndugleiki í vanda. Við lögtingslógum, kunngerðum og fíggjarlógarrásetingum kann avvarandi stjórnarráð, landsstýrið og Løgtingið seta krøv til stovnin og raðfestingarnar, ið stovnurin skal virka eftir.

Stjórin

Sambært *Handbook* eru tað fleiri og fleiri lond, ið velja at áramálsseta stjóran fyri hagtalsmyndugleikan við móguleika fyri longjan. Norðurlendsku londini hava øll valt hendan leistin. Fyrimunurin við áramálssetan í mun til núverandi støðu við fastari setan er, at stovnurin og stjórin støðugt verður eftirmettur. Hinvegin má áramálið vera drúgt – t.d. 5 ár – fyri at tryggja kontinuitet. Í samband við at avvarðandi stjórnarráð setur stjóran verður stýrið hoyrt og kann tað koma við tilmæli/frámæli.

Stjórin skal sambært teim lógarfestu uppgávum stovnsins leggja til rættis og framleggja fyri stýrið heildarætlanir (strategi), árliga fígghjarætlan, árliga arbeiðsætlan og ársfrágreiðing. Somuleiðis skal hann tryggja at viðtiknu heildarætlanir og arbeiðsætlanir vera framdar í verki á ein so haldbaran og kostnaðareffektivan hátt sum gjørligt.

Stýrið

Endamálið við einum stýrið ímillum Landsstýrið og HagGrein Føroya er at tryggja breiddina í hagtalsframleiðsluni. Tað er altíð ein vandi fyri, at avvarðandi politisku myndugleikin kann ávirka stovnin til at uppraðfesta ávís hagtalsøkir fram um onnur. Stýrið skal mótvirka eini slíkari gongd við at virka fyri heildaratlitum í virkseminum.

Tveir móguleikar hava verið umrøddir:

1. Aðalstjórabólkurin. Hesin umboðar breiddina í politisku skipanini, og ideelt sæð eiga ynskir og tørvir í tilhoyrandi stovnum at kunna gera sína ávirkan galdandi ígjøgnum sín aðalstjóra. Vandin í hesum er tó, at restin av samfelagnum ikki verður umboðaður.
2. Útvald umboð fyri føroyska samfelagið.

Eftir samskifti við Danmarks Statistik og norska SSB um hendan spurning er niðurstøðan, at seinni móguleikin verður valdur. Lutvíst tí tað vil tryggja eina breiðari fólksliga umboðan og ankring av hagtalsframleiðsluni, men kanska serliga tí tað betur vil tryggja politiska óheftni hjá stovninum.

Í Danmark er stjórin á DS samstundis eisini formaður í stýrinum fyri stovnin, meðan í Norra hevur stjórin á SSB mótiskyldu á stýrisfundum og kemur við uppleggum til ætlanarleggingina, men stjórin er ikki limir í stýrinum. Í *Handbook* verður mælt til at velja ein formann, ið hevur nøktandi samfelagsluttøku, áhuga og móguleika fyri virkni í stýrinum. “If no one is qualified to fill the position as the council is being launched, it is perhaps best to postpone the enterprise until someone with the right characteristics is found.” Um rætti persónurin verður funnin verður mælt til at velja ein uttanfyristandandi, annars kann stjórin á stovninum setast sum stýrisformaður – alternativt kann bíðast við at seta stýrið. Harafturat

skulu veljast fyra onnur fólk sum stýrslimir. Hesi skulu umboða útbúgvingarskipanina, privatu vinnuna, fakfeløgini og landsfyrisingina. Avvarðandi stjórnarráð velur stýrslimirnar.

Stýrið skal einans viðgerða yvirorðnaðu ætlanarleggingina fyri og ikki neyvstýringina av einstøkum starvsfólkamálum og verkætlanum á stovninum. Í minsta lagi fjórða hvørt ár skal ein langtíðarættan leggjast/endurskoðast fyri stovnin. Hálværligir fundir skulu haldast, men annars kann stýrisformaðurin og/ella tryggir av stýrslimunum innkallað til fundar. Fundarfrágreiðingarnar skulu vera almennar og atkomiligar á heimasíðu stovnsins. Minst eina ferð um árið hevur stýrið fund við avvarðandi stjórnarráð – í løtuni Fíggjarmálaráðið – har seinastu ætlanir stovnsins vera fyrilagdar.

Umframt sjálvt stýrið kunnu stýrisbólkar fyri ávís hagtsøkir verða settir av stýrinum eftir tilmæli frá stjóranum.

Greiningardeildin

Sambært *Handbook* kapittul 13, brot 7, ber væl til at stovnseta eina greiningardeild í stovninum við evsta hagtsmyndugleika. Havast skal tó í huga, at óhefti og trúvirði skulu tryggjast samstundis. Hetta merkir, at greiningarnar skulu vera fakliga og vísundaliga væl grundaðar. Tað merkir ikki, at greiningarnar ikki mugu vera normativar. Eitt nú at koma við metingum um fíggjarpolitikkurin er ekspansivur ella kontraktivur, ella um ein skattareformur er útjavnandi ella ei.⁶ Normativar greiningar kunnu tó vera undirskrivaðar av høvundanum (starvsfólkinum á greiningardeildini), meðan stovnurin stendur sum útgevur. Í sovorðnum føri hevur stovnurin ábyrgd av góðskustøðinum í sjálvum útgreiningararbeiðinum – ikki neyðturviliga niðurstøðuni.

Nevndir verða tveir møguleikar í *Handbook*: Antin hevur greiningardeildin eina almenna tilgongd til alt hagtsøkið, har tað viðgerð og greinar øll hagtsøk til tess at betra um fatanina av teimum, ella er greiningardeildin fokusera uppá úrvald hagtsøk.

Í hesum førinum verður lagt upp til eina greiningardeild, hvørs fokus er á búskaparligar greiningar av føroyska búskapinum og fíggjarkervinum.

⁶ Sum dømi um slíkar normativar greiningar kann ein hending í Norrra nevast. Í samband við fólkaatkvøðuna um ES-limaskap í 1994 gjørdi norska SSB eina búskaparliga útgreining, sum av mongum bleiv tulka til fyrimuns fyri nei-síðuna. Í fyrstuni vóru nógv negativ, men sum frá leið gjørdust fleiri á ja-síðuni meira positiv, tá ið tey høvdu lisið greiningarnar. Útgreiningin var seinni upptikin í eitt altjóða búskaparfrøðiligt tíðarrit, og er tað júst eitt av málunum hjá SSB, at greiningarnar – eisini tær normativu – skulu hava eitt slíkt fakligt støði, at tær kunnu almannakunngerðast í vísundaligum tíðarritum. (Sambært persónligum samskipti við Aadne Cappelen, forskningsdirektør á SSB.)

Ein kann sundurgreina hetta í tvey høvuðsøkir:

1. Konjunktur- og bygnaðarbúskap
2. Fíggjarligan stabilitet

Fyrri økið hevur tann samlaða búskapin sum sítt fokus, meðan tað seinna er meira snævurt fokusera uppá fíggjargeiran og stabilitetsviðurskiftini har. Hetta er tó ikki meira sundurgreina enn so, at fíggjarligur stabilitetur einans er áhugaverdur, um hann hevur eina ávirkan á tann samlaða búskapin. Somuleiðis er fíggjarligi stabiliteturin nógv ávirkaður av viðurskiftunum í tí samlaða búskapinum – bæði av bygnaðarligum tillagingum og konjunkturbroytingum.

Føroyska Búskaparráðið hevur havt ein týðandi leiklut í samfelagsjakinum síðani tað var endurstovna í 1995. Tað var stovnsett eftir donskum leisti, har formanskapurin eru 3 óheftir tjoðbúskaparfrøðingar, meðan hinir 26 limirnir í ráðnum umboða samfelagið annars. Í Danmark hevur tað verið siðvenja at professorar í búskaparfrøði við lærdu háskúlnar manna formanskapin, hetta hevur av eyðsýndum orsökum ikki verið møguligt í Føroyum. Søguliga bakgrundin fyri danska búskaparráðið var ein tørvur á arbeiðsmarknaðinum fyri at fáa óheftar útgreiningar og lýsingar av búskaparligu gongdini til brúks í samband við lønarsamráðingar. Hetta hevur síðani ment seg til breiðari greiningar av samfelagsbúskaparligum slag, har formansskapurin brúkar eitt sterkt sekretariat mannað við umleið 20 búskaparfrøðingum. Danski myndulin er í veruleikanum rættuliga unikur, tí í flestu øðrum londum eru tað lærdu háskúlnarnir sjálvir, ið luttaka í samfelagsjakinum á jøvnum føti við aðrar meira og minni heftar áhugabólkar. Í USA er búskaparráðið (Economic Council) ein politiskur partur av stjórnini.

Í Norra hevur hagtalsmyndugleikin SSB valt at stovnseta eina greiningardeild, ið serliga leggur dent á búskaparligar útgreiningar⁷. Søguliga bakgrundin fyri hesi deild var, at í samband við menning av hagtalsuppgærdum av tjóðarroknaskapi í 1950'unum uppstóð ein tørvur á útgreiningum og búskaparmyndlum. Í 1989 bleiv greiningarparturin av virkseminum hjá SSB niðurfelddur í lógina um SSB.

Mælt verður at fylgja fyrimyndini í Norra og stovnseta eina greiningardeild við áðurnevndu greiningaruppgávum. Frágreiðingarnar hjá Búskaparráðnum hava verið gjørdar við stóði í uppleggum og útgreiningum hjá skrivara ráðsins. Tær hava stuðla undir samfelagskjakið. Nú verður tað ein styrkt greiningardeild – í staðin fyri ein einsamallur skrivari – sum skal standa fyri framleiðsluni av greiningum.

⁷ Teir hava tó eisini eina aðra deild til sosialar og demografiskar greiningar.

Men fyri at tryggja fakliga støðið á greiningunum hevur møguleikin fyri altjóða samstarvið á hesum økið verið kannaður. Samstarvsfelagar vera norska SSB og Danmarks Nationalbank, sum skulu tryggja fakliga støði á greiningunum innan ávíkavist bygnaðar- og konjunkturbúskap (SSB) og fíggarligan stabilitet (Danmarks Nationalbank). Hetta inniber styttri vitjanir á nevndu stovnum og fyri SSB's viðkomandi eisini faklig góðskutryggjan av greiningum gjørdar á norðurlenskum málið. Formligar samstarvsavtalur skulu gerast.

Búskaparráðið við føstum ráðslimum og formansskapi verður soleiðis niðurlagt í sínum núverandi formi, og í staðin verður ein styrkt greiningardeild stovnstett hvørs góðskustøði verður tryggja við altjóða samstarvið.

Lóggávan

Hugt hevur verið eftir lóggávuni í okkara norðurlensku grannalondum og komi er eftir, at mesti íblástur helst kann fáast úr lógini um norska SSB, tí at valt verður at fylgja teirra leisti við atlitid til greiningardeild. Henda lóg er lutfalsliga nýggj og fult í trá við tilmælini hjá ST.

Deilpartarnir í lógini (sí skjal 3) eru:

1. Endamál, allýsingar og virkisøkið
2. Almenn hagtøl
3. Uppgávur og virksems stovnsins
4. Skipan og leiðsla stovnsins
5. Aðrar ásetingar
6. Íverksetan

Niðurstøða

Við at miðsavna flestu av makrobúskaparligu førleikarnar í almenna geiranum í nýggja stovninum, vil búskaparliga greiningarvirksems verða styrkt. Samstundis verður hagtalsframleiðslan styrkt, og harvið gerst tað møguligt innheinta nakað av muninum fram til okkara grannalond á hagtalsøkinum, eisini á tí búskaparliga økinum.

Aðalreglurnar hjá ST viðvíkjandi hagtalsmyndugleikanum eiga at verða fylgdar í lógargrundarlagnum fyri stovnin:

- **Óheftni:** Fyrisitingarligar og útinandi uppgávur mugu ikki fremjast á stovninum, ei heldur má innsavnaða rátilfarið brúkast til slík endamál. Samstundis merkir tað, at stjórin hevur fulla ræði yvir uppgávanum á stovninum.

- **Relevans:** Hagtalsliga kunnleikin skal vera neyvur, til tíðina og relevantur fyri broytiliga samfelagsliga áhugan.
- **Trúvirði:** Stovnurin halda seg til greiðar góðsku standardir í síni dátuinnsavning, framleiðslu og útgreiningum, soleiðis at trúvirði verður varðveitt.
- **Respondent politikk:** Hagtalsmyndugleikin má verja einstaklingaupplýsingar og ikki leggja óneyðugar byrðar á samfelagsins einstaklingar og fyrirkur.

Stovnurin er ein fakliga óheftur stovnur, ið verður stjórnaður av einum stýrið og einum stjóra. Avvarðandi stjórnarráð setur stjóran í eitt áramálssett starv við møguleika fyri longjan. Fakliga óheftni inniber, at stovnurin hevur fullan ræðisrætt á hagtals- og greiningarfakligum spurningum. Í stýrið skulu fimm fólk veljast, ein formaður við eini tygn og trúvirði í samfelagnum umframt fýra umboð fyri ávíkavist útbúgvingskipanina, privatu vinnuna, fakfeløgini og landsfyrisingina.

Skipað verður ein greiningardeild, hvørs fokus er á búskaparligar greiningar av føroyska búskapinum og fíggjarkervinum. Búskaparráðið við føstum ráðslimum og formansskapi verður soleiðis niðurlagt í sínum núverandi formi, og í staðin verður ein styrkt greiningardeild stovnsett hvørs góðskustøði verður tryggja við altjóða samstarvið við norska SSB og Danmarks Nationalbank.

Skjal 1: ST aðalreglur fyri almenn hagtøl

FN's statistiske Kommission vedtog den 14. april 1994 de grundlæggende principper for officiel statistik.

1. Den officielle statistik er et uundværligt element i ethvert demokratisk samfunds informationssystem, hvorfra data inden for områder som økonomi, demografi, sociale forhold og miljø skal være tilgængelig for den statslige administration, samfundsøkonomien og offentligheden. Med dette formål for øje, skal de officielle statistiske institutioner producere statistikker, som har en høj brugsværdi, og stille dem til rådighed for offentligheden på et upartisk grundlag for at imødekomme borgernes krav om almen oplysning.
2. For at bevare den officielle statistiks troværdighed er det nødvendigt for de statistiske institutioner at træffe beslutninger, som er i overensstemmelse med faglige hensyn, herunder videnskabelige principper og faglig etik omkring metoder og fremgangsmåder for dataindsamling, bearbejdning, opbevaring og formidling af statistiske data.
3. For at gøre det lettere at fortolke de statistiske data korrekt skal de statistiske institutioner præsentere information om datakilder, metoder og fremgangsmåder for statistikken i overensstemmelse med videnskabelige normer.
4. De statistiske institutioner er berettigede til at kommentere fejlagtige fortolkninger og misbrug af statistikken.
5. Data til statistiske formål kan udtrækkes fra alle typer af datakilder, hvad enten det er statistiske undersøgelser eller administrative registre. Ved udvælgelse af datakilden skal der tages hensyn til kvalitet, aktualitet, omkostninger og respondentbyrden.
6. Individualoplysninger indsamlet af de statistiske institutioner til statistisk bearbejdning, hvad enten de kan henføres til fysiske eller juridiske personer, skal behandles fortroligt og må udelukkende anvendes til statistiske formål.
7. De love, bestemmelser og forholdsregler, som de statistiske systemer fungerer i henhold til, skal være tilgængelige for offentligheden.
8. Koordinering mellem de statistiske institutioner inden for hvert land er af afgørende betydning for at opnå et sammenhængende og effektivt statistiksystem.
9. At de statistiske institutioner i hvert enkelt land anvender internationale begreber, klassifikationer og metoder fremmer sammenhængen og effektiviteten i de statistiske systemer på alle niveauer.
10. Bilateralt og multilateralt statistiksamarbejde bidrager til at forbedre de officielle statistiksystemer i alle lande.

Skjal 2: ES meginreglur fyri hagtalsmyndugleika

Institutional Environment

Institutional and organisational factors have a significant influence on the effectiveness and credibility of a statistical authority producing and disseminating European Statistics. The relevant issues are professional independence, mandate for data collection, adequacy of resources, quality commitment, statistical confidentiality, impartiality and objectivity.

Principle 1: Professional Independence - *The professional independence of statistical authorities from other policy, regulatory or administrative departments and bodies, as well as from private sector operators, ensures the credibility of European Statistics.*

Indicators

- The independence of the statistical authority from political and other external interference in producing and disseminating official statistics is specified in law.
- The head of the statistical authority has sufficiently high hierarchical standing to ensure senior level access to policy authorities and administrative public bodies. He/She should be of the highest professional calibre.
- The head of the statistical authority and, where appropriate, the heads of its statistical bodies have responsibility for ensuring that European Statistics are produced and disseminated in an independent manner.
- The head of the statistical authority and, where appropriate, the heads of its statistical bodies have the sole responsibility for deciding on statistical methods, standards and procedures, and on the content and timing of statistical releases.
- The statistical work programmes are published and periodic reports describe progress made.
- Statistical releases are clearly distinguished and issued separately from political/policy statements.
- The statistical authority, when appropriate, comments publicly on statistical issues, including criticisms and misuses of official statistics.

Principle 2: Mandate for Data Collection - *Statistical authorities must have a clear legal mandate to collect information for European statistical purposes. Administrations, enterprises and households, and the public at large may be compelled by law to allow access to or deliver data for European statistical purposes at the request of statistical authorities.*

Indicators

- The mandate to collect information for the production and dissemination of official statistics is specified in law.
- The statistical authority is allowed by national legislation to use administrative records for statistical purposes.

- On the basis of a legal act, the statistical authority may compel response to statistical surveys.

Principle 3: Adequacy of Resources - *The resources available to statistical authorities must be sufficient to meet European Statistics requirements.*

Indicators

- Staff, financial, and computing resources, adequate both in magnitude and in quality, are available to meet current European Statistics needs.
- The scope, detail and cost of European Statistics are commensurate with needs.
- Procedures exist to assess and justify demands for new European Statistics against their cost.
- Procedures exist to assess the continuing need for all European Statistics, to see if any can be discontinued or curtailed to free up resources.

Principle 4: Quality Commitment - *All ESS members commit themselves to work and cooperate according to the principles fixed in the Quality Declaration of the European Statistical System.*

Indicators

- Product quality is regularly monitored according to the ESS quality components.
- Processes are in place to monitor the quality of the collection, processing and dissemination of statistics.
- Processes are in place to deal with quality considerations, including tradeoffs within quality, and to guide planning for existing and emerging surveys.
- Quality guidelines are documented and staff are well trained. These guidelines are spelled out in writing and made known to the public.
- There is a regular and thorough review of the key statistical outputs using external experts where appropriate.

Principle 5: Statistical Confidentiality - *The privacy of data providers (households, enterprises, administrations and other respondents), the confidentiality of the information they provide and its use only for statistical purposes must be absolutely guaranteed.*

Indicators

- Statistical confidentiality is guaranteed in law.
- Statistical authority staff sign legal confidentiality commitments on appointment.
- Substantial penalties are prescribed for any wilful breaches of statistical confidentiality.
- Instructions and guidelines are provided on the protection of statistical confidentiality in the production and dissemination processes. These guidelines are spelled out in writing and made known to the public.

- Physical and technological provisions are in place to protect the security and integrity of statistical databases.
- Strict protocols apply to external users accessing statistical microdata for research purposes.

Principle 6: Impartiality and Objectivity - *Statistical authorities must produce and disseminate European Statistics respecting scientific independence and in an objective, professional and transparent manner in which all users are treated equitably.*

Indicators

- Statistics are compiled on an objective basis determined by statistical considerations.
- Choices of sources and statistical techniques are informed by statistical considerations.
- Errors discovered in published statistics are corrected at the earliest possible date and publicised.
- Information on the methods and procedures used by the statistical authority are publicly available.
- Statistical release dates and times are pre-announced.
- All users have equal access to statistical releases at the same time and any privileged pre-release access to any outside user is limited, controlled and publicised. In the event that leaks occur, pre-release arrangements should be revised so as to ensure impartiality.
- Statistical releases and statements made in Press Conferences are objective and non-partisan.

Statistical Processes

European and other international standards, guidelines and good practices must be fully observed in the processes used by the statistical authorities to organise, collect, process and disseminate official statistics. The credibility of the statistics is enhanced by a reputation for good management and efficiency. The relevant aspects are sound methodology, appropriate statistical procedures, non-excessive burden on respondents and cost effectiveness.

Principle 7: Sound Methodology - *Sound methodology must underpin quality statistics. This requires adequate tools, procedures and expertise.*

Indicators

- The overall methodological framework of the statistical authority follows European and other international standards, guidelines, and good practices.
- Procedures are in place to ensure that standard concepts, definitions and classifications are consistently applied throughout the statistical authority.
- The business register and the frame for population surveys are regularly evaluated and adjusted if necessary in order to ensure high quality.

- Detailed concordance exists between national classifications and sectorisation systems and the corresponding European systems.
- Graduates in the relevant academic disciplines are recruited.
- Staff attend international relevant training courses and conferences, and liaise with statistician colleagues at international level in order to learn from the best and to improve their expertise.
- Co-operation with the scientific community to improve methodology is organised and external reviews assess the quality and effectiveness of the methods implemented and promote better tools, when feasible.

Principle 8: Appropriate Statistical Procedures – *Appropriate statistical procedures, implemented from data collection to data validation, must underpin quality statistics.*

Indicators

- Where European Statistics are based on administrative data, the definitions and concepts used for the administrative purpose must be a good approximation to those required for statistical purposes.
- In case of statistical surveys, questionnaires are systematically tested prior to the data collection.
- Survey designs, sample selections, and sample weights are well based and regularly reviewed, revised or updated as required.
- Field operations, data entry, and coding are routinely monitored and revised as required.
- Appropriate editing and imputation computer systems are used and regularly reviewed, revised or updated as required.
- Revisions follow standard, well-established and transparent procedures.

Principle 9: Non-Excessive Burden on Respondents - *The reporting burden should be proportionate to the needs of the users and should not be excessive for respondents. The statistical authority monitors the response burden and sets targets for its reduction over time.*

Indicators

- The range and detail of European Statistics demands is limited to what is absolutely necessary.
- The reporting burden is spread as widely as possible over survey populations through appropriate sampling techniques.
- The information sought from businesses is, as far as possible, readily available from their accounts and electronic means are used where possible to facilitate its return.
- Best estimates and approximations are accepted when exact details are not readily available.
- Administrative sources are used whenever possible to avoid duplicating requests for information.

- Data sharing within statistical authorities is generalised in order to avoid multiplication of surveys.

Principle 10: Cost Effectiveness - *Resources must be effectively used.*

Indicators

- Internal and independent external measures monitor the statistical authority's use of resources.
- Routine clerical operations (e.g. data capture, coding, validation) are automated to the extent possible.
- The productivity potential of information and communications technology is being optimised for data collection, processing and dissemination.
- Proactive efforts are being made to improve the statistical potential of administrative records and avoid costly direct surveys.

Statistical Output

Available statistics must meet users' needs. Statistics comply with the European quality standards and serve the needs of European institutions, governments, research institutions, business concerns and the public generally. The important issues concern the extent to which the statistics are relevant, accurate and reliable, timely, coherent, comparable across regions and countries, and readily accessible by users.

Principle 11: Relevance - *European Statistics must meet the needs of users.*

Indicators

- Processes are in place to consult users, monitor the relevance and practical utility of existing statistics in meeting their needs, and advise on their emerging needs and priorities.
- Priority needs are being met and reflected in the work programme.
- User satisfaction surveys are undertaken periodically.

Principle 12: Accuracy and Reliability - *European Statistics must accurately and reliably portray reality.*

Indicators

- Source data, intermediate results and statistical outputs are assessed and validated.
- Sampling errors and non-sampling errors are measured and systematically documented according to the framework of the ESS quality components.
- Studies and analyses of revisions are carried out routinely and used internally to inform statistical processes.

Principle 13: Timeliness and Punctuality - *European Statistics must be disseminated in a timely and punctual manner.*

Indicators

- Timeliness meets the highest European and international dissemination standards.
- A standard daily time is set for the release of European Statistics.
- Periodicity of European Statistics takes into account user requirements as much as possible.
- Any divergence from the dissemination time schedule is publicised in advance, explained and a new release date set.
- Preliminary results of acceptable aggregate quality can be disseminated when considered useful.

Principle 14: Coherence and Comparability - *European Statistics should be consistent internally, over time and comparable between regions and countries; it should be possible to combine and make joint use of related data from different sources.*

Indicators

- Statistics are internally coherent and consistent (e.g. arithmetic and accounting identities observed).
- Statistics are coherent or reconcilable over a reasonable period of time.
- Statistics are compiled on the basis of common standards with respect to scope, definitions, units and classifications in the different surveys and sources.
- Statistics from the different surveys and sources are compared and reconciled.
- Cross-national comparability of the data is ensured through periodical exchanges between the European Statistical System and other statistical systems; methodological studies are carried out in close co-operation between the Member States and Eurostat.

Principle 15: Accessibility and Clarity – *European Statistics should be presented in a clear and understandable form, disseminated in a suitable and convenient manner, available and accessible on an impartial basis with supporting metadata and guidance.*

Indicators

- Statistics are presented in a form that facilitates proper interpretation and meaningful comparisons.
- Dissemination services use modern information and communication technology and, if appropriate, traditional hard copy.
- Custom-designed analyses are provided when feasible and are made public.
- Access to microdata can be allowed for research purposes. This access is subject to strict protocols.
- Metadata are documented according to standardised metadata systems.

Users are kept informed on the methodology of statistical processes and the quality of statistical outputs with respect to the ESS quality criteria.

Skjal 3: Lógin um norska SSB

Lov av 16. juni 1989 nr 54

Lov om offisiell statistikk og Statistisk sentralbyrå

Kapittel 1. Formål, definisjon og virkeområde

§ 1-1. Formål.

Denne lov skal fremme effektiv produksjon av tjenlig statistikk gjennom regler for innsamling og bruk av opplysninger til statistiske formål og gjennom regler for Statistisk Sentralbyrås organisasjon og virksomhet.

§ 1-2. Definisjoner.

(1) Statistikk er tallfestede opplysninger om en gruppe eller et fenomen, som fremkommer ved sammenstilling og bearbeiding av opplysninger om de enkelte enhetene i gruppen eller et utvalg av disse enhetene, eller ved systematisk observasjon av fenomenet.

(2) Offisiell statistikk er statistikk som gjøres tilgjengelig for allmennheten av Statistisk Sentralbyrå eller annet statlig organ.

§ 1-3. Virkeområde.

Kongen avgjør i hvilken utstrekning loven skal gjøres gjeldende for Norges økonomiske sone og for Svalbard, Jan Mayen og bilandene.

Kapittel 2. Offisiell statistikk

§ 2-1. Beslutning om utarbeidelse av offisiell statistikk.

Beslutning om utarbeidelse av offisiell statistikk tas av Kongen.

§ 2-2. Plikt til å gi opplysninger.

(1) Kongen kan ved forskrift eller enkeltvedtak pålegge enhver å gi de opplysninger som er nødvendige for utarbeidelse av offisiell statistikk, så langt lovbestemt taushetsplikt ikke er til hinder for dette.

(2) Det kan settes tidsfrist for å gi opplysninger, og fastsettes i hvilken form opplysningene skal gis. Opplysningsplikten er overtrådt når de pålagte opplysninger ikke er gitt innen utløpet av tids fristen.

§ 2-3¹. *Tvangsmulkt.*

Det organ som har fastsatt opplysningsplikt, kan ilegge tvangsmulkt til staten for den som har overtrådt plikten. Pålegg om tvangsmulkt er tvangsgrunnlag for utlegg. Påløpt tvangsmulkt kan i særlige tilfelle helt eller delvis ettergis. Kongen kan gi nærmere bestemmelser om slik tvangsmulkt.

§ 2-4. *Taushetsplikt.*

(1) De som utfører arbeid eller tjeneste for et organ som forbereder eller utarbeider offisiell statistikk, plikter å hindre at uvedkommende får adgang eller kjennskap til det de under forberedelsen eller utarbeidelsen av en statistikk får vite om personlige forhold, drifts- eller forretningsforhold, eller tekniske innretninger og fremgangsmåter. Taushetsplikten gjelder bare de opplysninger som er hentet inn med sikte på utarbeidelse av offisiell statistikk.

(2) Taushetsplikten gjelder også etter at vedkommende har avsluttet arbeidet eller tjenesten. Vedkommende kan heller ikke utnytte opplysninger som nevnt i denne paragraf i egen virksomhet eller i arbeid eller tjeneste for andre.

(3) Forvaltningsloven §§ 13 til 13 e kommer ikke til anvendelse.

§ 2-5. *Bruk av opplysninger.*

(1) Opplysninger hentet inn etter fastsatt opplysningsplikt, eller som er gitt frivillig, kan bare nyttes ved utarbeiding av offisiell statistikk, eller til annen bruk som er godkjent av Datatilsynet og som ikke er til skade for rikets sikkerhet. Dersom opplysninger utleveres, skal taushetsplikt etter § [2-4](#) også gjelde mottageren av opplysningene. Når særlige grunner tilsier det, kan Datatilsynet likevel gjøre unntak fra slik taushetsplikt for enkelte typer opplysninger.

(2) Organ som utleverer slike opplysninger, kan stille vilkår, bl.a. om bruken av opplysningene og om hvem som skal ha ansvar for og adgang til opplysningene, om oppbevaring og tilbakelevering av utlånt materiale, om tilintetgjøring av avskrifter m.m.

§ 2-6. Offentliggjøring av opplysninger.

Opplysninger hentet inn etter fastsatt opplysningsplikt, eller som er gitt frivillig, skal ikke i noe fall offentliggjøres slik at de kan føres tilbake til oppgavegiver eller annen identifiserbar enkeltperson til skade for denne, eller til urimelig skade for denne dersom oppgavegiveren eller enkeltpersonen er et foretak som nevnt i § [5-1](#) tredje ledd¹ eller en offentlig virksomhet.

§ 2-7. Opphør av taushetsplikt.

Taushetsplikt etter denne lov for opplysninger om personlige forhold opphører etter 100 år. Taushetsplikt etter denne lov for opplysninger om drifts- og forretningsforhold og tekniske innretninger og fremgangsmåter opphører etter 60 år.

Kapittel 3. Statistisk Sentralbyrås oppgaver og virksomhet

§ 3-1. Statistisk Sentralbyrås oppgaver.

Statistisk Sentralbyrå er det sentrale organ for utarbeiding og spredning av offisiell statistikk og har hovedansvaret for at denne lovs formål etter § [1-1](#) blir oppfylt. I denne sammenheng skal Statistisk Sentralbyrå:

- a) Kartlegge og prioritere behov for offisiell statistikk,
- b) Samordne omfattende statistikk som blir utarbeidet av forvaltningsorganer,
- c) Utvikle statistiske metoder og utnytte statistikken til analyse og forskning,
- d) Gi opplysninger til statistisk bruk for forskningsformål og for offentlig planlegging innenfor rammen av denne lovs § [2-5](#),
- e) Ha hovedansvaret for internasjonalt statistisk samarbeid.

§ 3-2. Administrative datasystemer.

(1) Statistisk Sentralbyrå har rett til å utnytte administrative datasystemer i statsforvaltningen og i landsomfattende kommunale organisasjoner som grunnlag for offisiell statistikk.

(2) Når statsorganer eller landsomfattende kommunal organisasjon skal opprette eller endre større administrativt datasystem, skal melding om dette på forhånd sendes til Statistisk Sentralbyrå. Statistisk Sentralbyrå kan innhente tilleggsopplysninger.

Statistisk Sentralbyrå kan fremme forslag om hvordan datasystemet skal utformes for også å ivareta statistikkhensyn.

(3) Kongen kan gi nærmere bestemmelser om praktiseringen av reglene i første og annet ledd.

§ 3-3. Samordning av statistikk.

(1) Når forvaltningsorgan skal gjennomføre større statistiske undersøkelser, skal melding om dette på forhånd sendes Statistisk Sentralbyrå. Statistisk Sentralbyrå kan innhente tilleggsopplysninger. Statistisk Sentralbyrå kan fremme forslag om hvordan opplysninger skal hentes inn og om hvordan statistikken skal utarbeides for å ivareta statistikk- og samordningshensyn.

(2) Kongen kan bestemme at offentlige forskningsinstitutter skal regnes som forvaltningsorgan i forhold til bestemmelsene i denne paragraf.

Kapittel 4. Statistisk Sentralbyrås organisasjon og ledelse

§ 4-1. Statistisk Sentralbyrås ledelse.

(1) Statistisk Sentralbyrå er en faglig uavhengig institusjon som er underlagt det departement Kongen bestemmer.

(2) Statistisk Sentralbyrå ledes av et styre og en administrerende direktør. Administrerende direktør forestår ledelsen unntatt i de saker som hører inn under styret. Kongen kan gi forskrift om styrets og administrerende direktørs oppgaver.

§ 4-2. Styrets oppgaver og sammensetning.

(1) Styret behandler og fastsetter Statistisk Sentralbyrås langtidsprogram, budsjettforslag og årlig arbeidsprogram etter forslag fra administrerende direktør og legger disse saker samt årsmelding frem for departementet. Styret fører ellers et alminnelig tilsyn med utviklingen i offisiell statistikk og med Statistisk Sentralbyrås virksomhet.

(2) Styret i Statistisk Sentralbyrå skal ha 7 medlemmer. Kongen¹ oppnevner styrets leder, dets nestleder og 5 ordinære medlemmer med varamedlemmer for en periode av 4 år. Det er adgang til gjenoppnevning. Ett medlem med varamedlem oppnevnes etter forslag fra de ansatte.

Kapittel 5. Andre bestemmelser

§ 5-1. Straff

(1) Forsettlig overtredelse av § [2-2](#) eller vedtak med hjemmel i § [2-2](#) om oppgaveplikt, av § [2-5](#) om bruk av opplysninger eller av § [2-6](#) om offentliggjøring av opplysninger, kan straffes med bøter, med mindre overtredelsen faller inn under strengere straffebestemmelser.

(2) Brudd på taushetsplikt eller på vilkår etter § [2-5](#) kan straffes etter straffeloven § 121.

§ 5-2. Gjennomføring av loven m. m.

Kongen kan gi forskrift om gjennomføring og utfylling av loven.

Kapittel 6. Ikrafttredelse. Overgangsregler. Endringer i andre lover

§ 6-1.

(1) Denne lov trer i kraft fra den tid Kongen bestemmer.

(2) I løpet av de to første årene denne lov er i kraft, kan Statistisk Sentralbyrå fastsette plikt for forvaltningsorganer til å gi opplysninger om sin løpende statistikk, og plikt for statsorganer og landsomfattende kommunale organisasjoner til å gi opplysninger om sine større administrative datasystemer.

(3) Ved første gangs oppnevning av styre oppnevnes styrets nestleder og 2 av de ordinære medlemmer for en periode av 2 år.

(4) Kongen kan bestemme at denne lovs regler om varighet og opphør av taushetsplikt for opplysninger også skal gjelde for opplysninger innhentet til bruk i offisiell statistikk før denne lov er trådt i kraft.

(5) Lov av 25. april 1907 nr. 2 om tilveiebringelse af opgaver til den officielle statistik oppheves.